

Národní zájmy 2.0

Národní zájmy byly donedávna považovány za přežitek minulosti. Politici a analytici znali pouze strategická partnerství, hospodářskou spolupráci a závaznost smluv. Anexe Krymu však ukončila éru zahraničněpolitické naivity a volby do Evropského parlamentu přinesly v nejdůležitějších evropských zemích úspěch stranám, které upřednostňují národní perspektivu. Národní zájmy se vrací na scénu.

Kyvadlo dějin

Národní zájmy ztělesňují skutečnost, že se každý národ vždy nachází někde mezi rozkvětem a zánikem. Proto také existují „jen“ dva národní zájmy, bezpečnost a blahobyt. Jelikož se ale státy liší polohou, velikostí, nerostným bohatstvím a hospodářskou vyspělostí tak se musí o svou bezpečnost a blahobyt starat rozdílnými způsoby. Národy jdou za svými zájmy, někdy proti sobě, někdy společně, někdy jen vedle sebe, ale vždy vlastní cestou.

To, že se každý národ nachází někde mezi rozkvětem a zánikem vědí dnes Ukrajinci nejlépe ze všech Evropanů. Podobné je to i v Pobaltí, v Polsku ale i v Rusku. A také v západní Evropě hrají národní zájmy určující roli. Za neochotou Německa potrestat Rusko kvůli anexi Krymu vězí zájem o udržení vlastního blahobytu a bezpečnosti. O totéž jde i Řekům a Španělům, když na EU žádají finanční podporu, ale i Francouzům a Britům, když se staví proti přistěhovalcům a poručníkování zvenčí.

V Evropě dosud vládlo přesvědčení, že chceme-li všichni blahobyt a mír tak je dobré se sjednotit v multikulturní společnosti a nadnárodním spolku, které přinesou mír a zapojit se do globalizovaného hospodářství, kde dělba práce zajistí všeobecný blahobyt. Ale místo slibovaného svátku pestrosti a harmonické spolupráce přišlo probuzení do nevlídného rána. Globalizace se vyplácí jen pro konkurenceschopné, nadnárodní spolek chce ovládat vlády a multikulturní společnost je v krizi, protože teprve více přizpůsobivosti příchozích posílí toleranci domácích. A globální dělba práce? Ta přesouvá pracovní místa tam, kde jsou levnější.

Kde byla chyba? V představě, že základ shody a spolupráce je skutečnost, že všichni chceme totéž. Ano, chceme blahobyt a bezpečnost, ale toho po čem všichni toužíme není pro všechny dost. To znamená, že mnohdy bereme jiným, abychom získali sami. A v posledních letech přibývá i v Evropě zemí, ve kterých již není kde brát. Není proto divu, že mnohde národní zájmy působí v jejich prapůvodním významu. Hledání výhody pro vlastní kmen.

Jak se ti vede?

Diagnóza toho, zda-li je země blíže rozkvětu nebo rozpadu se skládá se statisíců a milionů odpovědí na prostou otázku: „Jak se ti vede?“ Národní zájmy jsou shrnutím nadějí a obav právě žijících generací. Úlohou vlád je této diagnóze stavu jejich společnosti naslouchat, porozumět a „přetlumočit“ ji co nejpřesněji do politických rozhodnutí. Vycházejíce z dneška směřují tato rozhodnutí do budoucnosti a každá generace tak má výsadu a odpovědnost spolutvářet historii národa.

Nové je, že evropské národy do tohoto rozhodování chtějí více mluvit. A když se zavedené politické strany zdráhají vzít jejich hlas na vědomí tak musí přihlížet, jak moc získávají jiní. Ne náhodou uspěly ve volbách do Evropského parlamentu strany upřednostňující národní

perspektivu. Amatérský pokus politických a mediálních elit odradit voliče negativní nálepkou „pravcoví populisté“ působil zřejmě spíše jako doporučení.

Pouze někteří voliči protestních stran umí všechny své důvody vyjmenovat, ale většina kritizuje celoevropskou hospodářskou politiku; desetiletí zanedbávanou konkurenceneschopnost evropského Jihu, chybnou reakci na bankovní krizi a záchranu eura za každou cenu.

Ale to není všechno. Rostoucí podpora národně zaměřené politiky je také protest proti rozměňování společenského pořádku. Mnozí lidé se cítí v libovolnosti moderního světa stísněně; neví si rady s tolerantností k čemukoliv a se ztrátou kontur vlastní identity. Nezaměnitelnost řeči, historie, zvyků a geografie je tudíž o to cennější.

Národ dává možnost se nepochybně ztotožnit. V osudových okamžicích a to není jen hokejové utkání Česko - Švédsko, ale i válečný konflikt u sousedů a hospodářská krize, ožívá pocit národní sounáležitosti, zakořeněný v prastarém pocitu soudržnosti s vlastním kmenem. Také proto je hlavním nedostatkem evropské integrace skutečnost, že nedala Evropanům šanci ke ztotožnění. Evropská integrace probíhá přes půl století a přesto chybí byť i náznak evropského vlastenectví.

Nedivme se proto, že ztotožnění se s vlastním národem někdy nevoní po růžích. Přesto je to reálný jev, který lze vykázat z literární kavárny, ale nikoliv ze života společnosti. Elity se jak známo často vznášejí nad vodami všednodennosti, ale „obyčejní“ lidé jsou podstatně praktičtější. Proto chtějí na svých vládách politicky nekorektní samozřejmost. Omezit přistěhovalectví na hospodářsky prospěšné a kulturně slučitelné. A k úloze elit patří porozumět i téhle nepohodlné části odpovědi na otázku „Jak se ti vede?“

Morálka a funkčnost

Národní zájmy jsou obvykle kritizovány proto, že jsou egoistické a tudíž morálně pochybné. A navíc prý dnešní problémy nelze řešit v národním měřítku. A co když to není pravda?

Jestliže se každý národ vždy nachází někde mezi rozkvětem a zánikem tak je jeho přežití více než dostačujícím morálním zdůvodněním pro upřednostnění národních zájmů. Politika zaměřená na domácí problémy navíc harmonuje s dnes tak populárním pojmem jako je „udržitelnost“. Je totiž úsporná, protože nasazuje prostředky tam, kde může ještě nejspíše zaručit jejich optimální využití; ve vlastní společnosti, kterou nejlépe zná a nejvíce kontroluje.

Hanět národní zájem jako ztělesnění předsudků o vlastní nadřazenosti nikam nevede. Je spíše na čase využít potenciál národního zájmu jak pro zlepšení kvality vládnutí tak i k získání pochopení a podpory občanů. Vládnutí je obtížné a často neúspěšné. Potřebuje proto rozměr víry v něco vyššího; něco co motivuje a zmírňuje zklamání. Národní zájem dává politice pro občana pochopitelný, směr a smysl.

Fungování každé společnosti předpokládá akceschopnost a koordinaci. To však nejde bez porozumění. A nejlépe rozumíme těm, kteří jsou nám blízcí v postojích, zvycích a v řeči. Proto umožňují národní zájmy účelnou politiku.

V západní společnosti se fungování společnosti opírá také o skutečnost, že občané mohou vlastní vládu přímo a důrazně oslovit a vynutit si na ní pozornost pro své potřeby. Volební výsledky francouzské Front nationale a britské UKIP to právě ukázaly. Evropská politická „jet set“ si dlouho

nechtěla přiznat, že projekt integrace kontinentu ztratil smysl a cíl. A nerespektovala tak, že většina občanů zůstává zájmově i pocitově v národním státu. Volby do Evropského parlamentu jim ale sdělily, že tlak v kotli roste. A najednou řekne i Francois Hollande, že se „Evropa musí stáhnout z oblastí, kde není nutná.“

Když vlády opravdu vnímají to, co se v jejich společnosti děje, tak národní stát představuje nejlépe fungující organizační jednotku v chaosu současného světa. Národní zájem pomáhá lidem pochopit svět a vládu inspiruje k tomu, jak v něm účelně jednat. Ano, národní stát působí „jen“ ve svých hranicích a někde lépe a jinde hůře, ale vždy rychleji a většinou účinněji než nadnárodní seskupení.

Globální a národní zájem

Metafora „národní zájmy 2.0“ chce vyjádřit skutečnost, že národní zájmy jsou zpět, protože nikdy nepřestaly být důležité. Jejich význam byl pouze přehlížen elitami, které si myslely, že dokáží pochopit a řídit svět jako celek. Tato prométeovská pozice je hluboce otřesena. A kdybych chtěl ironicky parafrázovat ten tak oblíbený pojem postmoderny tak bych mohl říci, že postmoderní verze národních zájmů je návrat k jejich původnímu významu.

V hospodářské politice to dokazuje dlouholetá neschopnost EU vyvést polovinu svých členských zemí ze slepé uličky ekonomické zaostalosti. V bezpečnostněpolitické oblasti je nejčerstvějším důkazem rezignace elit na intelektuální a mocenskou onnipotenci řeč amerického prezidenta Obamy ve West Pointu. Dal v ní jasně na srozuměnou, že Amerika má sice nejsilnější armádu světa, ale do pole ji pošle pouze, když půjde o naprosto stěžejní americké národní zájmy. Je zřejmé, že Ukrajina k nim patří stejně málo jako Syrie.

Národní zájmy nastupují na místo zájmů globálních a opět otevřeně určují vnitřní a zahraniční politiku. Několika národům jde o udržení blahobytu a bezpečnosti, mnohým o zvrácení negativního vývoje a některým dokonce o národní existenci.

I české elity by proto měly konečně pochopit, že národní zájem není sprosté slovo, nýbrž nástroj k poznání, návod k řešení a zdroj motivace. A občané by si měli uvědomit, že národní zájem znamená mít zájem o svůj vlastní národ.

rozšířený text pro DNES